

KLYS remissyttrande över Region Norrbottens kulturplan 2023-2026

KLYS har tagit del av Region Norrbottens remissversion av regional kulturplan för perioden 2023-2026, och vill för de yrkesverksamma kulturskaparnas räkning härmed lämna följande synpunkter. Flera avsnitt i yttrandet avslutas med sammanfattande punktlister med KLYS förslag till korrigeringar eller kompletteringar.

1 Inledning

KLYS – Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd – utgör en samlad röst för Sveriges kulturskapare i kulturpolitiska frågor och företräder via sina 14 medlemsorganisationer nästan 30 000 yrkesverksamma kulturskapare i Sverige. Dessa arbetar som bl a författare, dramatiker, journalister, bildkonstnärer, musiker, kompositörer, tonsättare, regissörer, skådespelare, filmare och dansare. Organisationerna samarbetar inom KLYS i frågor som rör kulturskapares villkor, t ex konstnärspolitik, upphovsrätt, arbetsmarknad, trygghetssystem och yttrandefrihet.

En av KLYS viktigaste frågor, som även gäller i arbetet med regionala kulturplaner och kultursamverkansmodellen, är att principen om armlängds avstånd används och värnas. Denna princip har skapats för att konsten ska kunna stå fri från politiska viljor och är av yttersta vikt för att konstnärlig frihet ska kunna upprätthållas och att demokratiska samtal ska kunna ske i samhället. Enligt principen ska konstnärliga och kvalitativa bedömningar inte göras av den politiska sfären utan av sakkunniga ämnesexperter, yrkesverksamma kulturskapare och konstnärliga ledare, t ex i särskilda referensgrupper. KLYS bevakar också bl a hur konstnärlig kvalitet och utveckling får utrymme, hur mångfalden inom kulturen främjas samt balansen mellan kultur- och aspektpolitik av olika slag.

KLYS vill påminna Region Norrbotten om att det i regeringens konstnärspolitiska utredning som presenterades våren 2018 konstateras att "förutsättningarna för konstnärer att etablera sig och verka i landets regioner behöver förbättras"¹ – något som fortfarande år 2022 är aktuellt att beakta, inte minst mot bakgrund av pandemin. Vi vill i sammanhanget också hänvisa till KLYS yttrande² över den statliga återstartsutredningen³, samt till KLYS valprogram⁴, där KLYS anger sina prioriteringar för ett starkt kulturliv efter pandemin.

KLYS – EN SAMLAD RÖST FÖR SVERIGES KULTURSKAPARE

Sveriges Författarförbund, Dramatikerförbundet, Svenska Journalistförbundet, Läromedelsförfattarna, Konstnärernas Riksorganisation, Svenska Tecknare, Svenska Fotografers Förbund, Föreningen Svenska Tonsättare, SKAP, Federationen Svenska Musiker, Fackförbundet Scen & Film, Sveriges Scenkonstregissörer, Oberoende Filmares Förbund, Unionen- fackklubben vid SR, SVT och UR

Alströmergatan 12, 7 tr, 112 47 Stockholm • klys@klys.se • www.klys.se

¹ *Konstnär – oavsett villkor?*, SOU 2018:23, sid 406

² <https://klys.se/wp-content/uploads/2022/02/KLYS-yttrande-over-Aterstartsutredningen-SOU-2021-77.pdf>

³ Från kris till kraft; SOU 2021:77

⁴ https://klys.se/wp-content/uploads/2022/02/2202_KLYS_Valprogram2022_A4_final-2.pdf

2 Övergripande synpunkter

KLYS övergripande intryck av Region Norrbottens förslag till ny kulturplan för 2023-2026 är att den är både grundligt genomförd och i det mesta välförankrad i den verklighet som råder för professionella kulturskapare. Det märks att det finns både erfarenhet och hög kompetens inom regionen när det gäller konstområdenas förutsättningar, vilka ges stort utrymme i planen. Det finns dock en viss obalans i regionens skilda fokus inom områdena. Jämfört med många andra regioner har Region Norrbotten t ex ett ambitiöst program när det gäller professionell bild- och formkonst, medan litteraturområdets yrkesverksamma till delar blandas ihop med hobbyverksamma eller amatörer.

Detta är ändå en föredömlig kulturplan på många sätt som översiktligt förklarar, problematiserar och utgår från de regionala förutsättningar som finns i Norrbotten. Det finns en tydlighet om geografiska och demografiska förutsättningar och vilka utmaningar de innebär. Inledningsvis ges tydliga och ingående beskrivningar av Norrbottens ambitioner för kulturen och hur det nya Norrbotten växer fram. Kulturen förankras i ett Norrbotten som står under en större samhälllig förändring i och med en ny form av industrialisering i regionen. Något som KLYS emellertid verkligen saknar i denna plan, och som finns med i många andra kulturplaner, är ett eget avsnitt med ett sammanhållet resonemang om kulturskapare och deras förutsättningar och yrkesvillkor.

En svaghet med denna kulturplan är att mycket är allmänt formulerat och det finns få helt konkreta och mätbara mål. Det tycks inte heller vara full samstämmighet mellan den löpande beskrivande texten och de specifika områdesmålen i punktform, som regionen vill uppnå under kommande period.

KLYS uppfattar kulturplanen som i grunden ambitiös och väl förankrad i styrdokument och regionalt kulturliv, men till vissa delar är det mer en vision än en plan att arbeta efter utifrån de verkliga förutsättningarna. Många formuleringar är väl så försiktiga och allmänna och därför nästan omöjliga att *inte* uppfylla även med mycket små insatser.

Texten ger intrycket av att region Norrbotten har gedigna ambitioner för kulturens roll och utrymme i samhället, och att detta förankras väl utifrån en god disposition av rubriker. Man betonar vikten av jämlik tillgång till ett rikt kulturliv för alla, både som mottagare och som kulturskapare. Man lyfter även fram såväl kulturens egenvärde som dess mer funktionella roll som en del av samhällsbygget. I och med de stora industrisatsningarna i Norrbotten ser man att det krävs en hållbar och långsiktig satsning på kultur i hela länet. Regionen har en vision om att Norrbotten ska vara Sveriges mest välkomnande och nytänkande län 2030 och där tror man att kulturlivet kan spela en avgörande roll för att locka nya människor till länet.

För övrigt hade det varit intressant och högst relevant att i en remissprocess även kunna ta del av och bemöta innehållet under den på sidan 40 omnämnda rubriken "Framtagande, genomförande och uppföljning av kulturplanen". Då skulle säkert många av de "hur?" som uppkommer under läsningen av planen bli klarare och ges en del svar.

Konstområdena i planen

Vid sidan av de konst- och kulturområden som nämns i samverkansmodellens förordning brukar många regioners kulturplaner idag även lyfta fram bl a *circus*, *dramatik*, *foto*, *spelkultur* och *dataspel*.

Vi välkomnar att både *circus/nycirkus* och *spelkultur* framhävs i planen. Däremot saknar vi konstområdena *dramatik* och *foto* i denna plan. Har Region Norrbotten inga planer på att arbeta med dessa inom ramen för sitt kulturutvecklingsarbete under planperioden?

Vi önskar att begreppet *scenkonst* förtydligas ytterligare då regionen i planen samlar teater, dans och musik under begreppet scenkonst. Vi tycker att det är viktigt att låta *musiken* stå på egna ben och låta scenkonstbegreppet innefatta; teater, dans, opera, musikteater/musikal och cirkus. Vi vill också påpeka att *cirkus* är en egen konstform, som bör behandlas som sådan i kulturplanen.

I avsnittet "Barn och unga" (s. 12-13) har man valt att lägga in *Spelkultur*, vilket vi tycker borde vara ett eget område i planen och inte nödvändigtvis enbart under "Barn och unga", då det är något som omfattar fler åldrar och målgrupper. I planen saknar vi även följande områden i beskrivningen av de kulturformer som ryms inom spelkulturen: film, bildkonst, musik, gestaltning, dramatik, rörelse och dans.

KLYS kommentarer och förslag:

- En grundligt framställd kulturplan med tydlighet kring konstnärspolitiskt viktiga perspektiv.
- Dock en hel del allmänt formulerat. Få konkreta och mätbara mål. Vi saknar i planen mer om *hur* målpunkterna ska genomföras.
- Saknas ett eget avsnitt i planen med ett sammanhållet resonemang om kulturskapare och deras förutsättningar och yrkesvillkor.
- Konstområdena *dramatik* och *foto* bör nämnas i planen, om regionen avser arbeta med dem.
- Spelkultur ska inte enbart höra till området Barn och unga, utan borde stå som egen rubrik.
- Remissen borde ha omfattat även ett så viktigt avsnitt som "Framtagande, genomförande och uppföljning av kulturplanen" (s. 40).

3 Begrepp och definitioner

Begreppet kulturskapare

Generellt förespråkar KLYS att regionerna i sina kulturplaner har en konsekvent användning av begreppet **professionell** (eller **yrkesverksam**) **kulturskapare** för att beteckna konstnärligt yrkesverksamma inom alla konstområden; såväl fritt verksamma, som institutionsanställda och sådana som kombinerar dessa verksamhetsformer.

KLYS välkomnar att Region Dalarna i sin kulturplan genomgående använder kulturskaparbegreppet korrekt. Begreppsligt sett framstår planen över lag som väl genomarbetad. Även begreppet "professionell utövare" används flitigt i planen, det är inte fel, men kanske kan somligt justeras till "professionell kulturskapare" för en mer konsekvent begreppsapparat.

På sidan 11 används ordet "utövare" lite slarvigt för att beteckna kulturskapare. Förtydliga och justera gärna begreppsanvändningen där.

Begreppet konstnär

KLYS förespråkar, liksom Konstnärsnämnden, att begreppet **konstnär** – när det används – betecknar verksamma inom *alla* konstområden, och inte endast *bild- och formkonstnär*. I Dalarnas kulturplan används konstnärsbegreppet i stort sett helt konsekvent, förutom något enstaka undantag, så som på sidan 25 där "konstnärerna" syftar på bild- och formkonstnärer.

Kulturell mångfald

KLYS välkomnar att *kulturell mångfald* lyfts ordagrant på flera ställen i planen, samt att det finns en konkret skrivning på sidan 7 om att värna en kulturell mångfald. Vi noterar att regionen även använder begreppet i planen för att beskriva den andra betydelsen av begreppet som handlar om medborgerliga inkluderings- och mångfaldsfrågor. Norrbottens kulturplan skulle även kunna lyfta fram om och hur regionen implementerar *Unescos mångfaldskonvention*⁵ från 2005, på regional nivå.

Kulturens egenvärde, konstnärlig kvalitet, konstnärlig frihet och yttrandefrihet

KLYS välkomnar att begreppet *kulturens egenvärde* i planen får ett eget rubricerat avsnitt (s. 7).

Begreppet *yttrandefrihet* förekommer på många ställen i planen, men förutom att det nämns i litteraturavsnittet tycks regionen inte koppla sin egen regionala kulturpolitikens innehåll särskilt konkret till främjande av yttrandefrihet.

Begreppet *konstnärlig frihet* lyfts fram på några ställen i planen, främst på sidan 7: "Att slå vakt om kulturens frihet och kulturskaparnas självständighet är en förutsättning för kulturens utveckling." Konstnärlig frihet kopplas också till *principen om armlängds avstånd*.

Begreppet *konstnärlig kvalitet* lyfts i ett eget rubricerat avsnitt (s. 8)

Se vidare i avsnitt 5 nedan.

KLYS kommentarer och förslag:

- Planen framstår som begreppsligt väl genomarbetad, med några få undantag gällande bl a begreppet *konstnär* som används i både bred och specifik betydelse.
- Bra hur planen lyfter *kulturell mångfald*.
- Bra hur planen lyfter *kulturens egenvärde*.
- Bra hur *konstnärlig frihet* betonas, men skrivningar om *yttrandefrihet* kunde kopplas mer konkret till regionens kulturarbete.
- Bra hur *konstnärlig kvalitet* lyfts i ett eget avsnitt.

⁵ <http://u4614432.fsdata.se/wp-content/uploads/2013/09/Unescos-konvention-om-skydd-f%C3%B6r-och-fr%C3%A4mmande-av-m%C3%A5ngfalden-av-kulturyttringar.pdf>

4 Samråd med professionella kulturskapare

KLYS välkomnar att regionen hade ett särskilt dialogmöte för yrkesverksamma kulturskapare inför remissen av kulturplanen, men ser helst att Region Norrbotten inrättar ett formaliserat konstområdesövergripande löpande aktivt samråd med kulturskapare enligt vår beskrivning nedan.

KLYS och KLYS medlemsorganisation Svenska Fotografers Förbund (SFF) vill hoppas och tro att yrkesgruppen fotografer räknas in aktivt vad gäller regionens dialoger och samråd. SFF uppmuntrar Region Norrbotten att ta in en yrkesfotograf i något av de dialogfora som regionen har med det professionella kulturlivet. Det skulle vara ett lämpligt första steg för att öka kunskapen om fotografi och förståelsen för behoven bland fotografer inom Region Norrbottens professionella kulturliv. SFF hjälper gärna till med förslag på namn och kontakter. Se vidare i avsnitt 7.3 nedan.

Några generella informationspunkter om KLYS syn på regionala samråd med kulturskapare

- KLYS förespråkar en **konstområdesövergripande** dialoggrupp för att involvera professionella kulturskapare från alla konstområden i en samlad och samstämmig löpande dialog runt kulturplanens framtagande, genomförande och uppföljning.
- KLYS betonar vikten av att en representant för ett konstområde ska vara erkänt **yrkesverksam** och **medlem i någon av KLYS medlemsorganisationer** – något som borgar för professionalism och insyn i kultur- och konstnärspolitiska strukturer, både nationellt och regionalt, inom respektive konstområde. Läs mer i *KLYS samrådsguide* med rekommendationer för samrådsarbetet i regionerna. Se länk nedan⁶.
- **Samrådets deltagare ska arvoderas för varje möte** enligt särskilda arvodesrekommendationer som KLYS tagit fram i samarbete med KLYS medlemsorganisationer; se broschyr *Att ta betalt*⁷.
- **Det är viktigt att samrådet omfattar och representerar både kulturskapare från det s k fria kulturlivet och anställda vid kulturinstitutioner i regionen.** Om möjligt även sådana som kombinerar dessa verksamhetsformer. Det är olyckligt om de institutionsanställda kulturskaparnas synpunkter inte skulle komma fram på grund av obalans i representationen i kulturskapardialogerna, dvs. om vissa kulturskapare i regionen får egen direktrepresentation och dialog, medan institutionsanställda, oavsett anställningsform, kanske bara representeras kollektivt via någon person på ledningsnivå. KLYS vill påminna om vikten av att regionen beaktar denna problematik och **agerar för att lyfta samtliga professionellt verksamma kulturskapares röster och perspektiv i regionen**, oavsett anställnings-/verksamhetsform/institutionskoppling.

KLYS kommentarer och förslag:

- KLYS hoppas att Region Norrbotten inrättar ett formaliserat konstområdesövergripande samråd med yrkesverksamma kulturskapare.
- KLYS föreslår att regionen tar in en yrkesfotograf i kulturskaparsamrådet.
- Representanter i kulturskaparrådet bör vara medlemmar i KLYS-organisationer.
- Arvodet för mötesdeltagare i samråd bör följa KLYS arvodesrekommendationers nivå.
- Ta hjälp av *KLYS samrådsguide*, eller kontakta KLYS kansli vid behov av stöd och råd i dialogarbetet med regionens professionella kulturliv.

⁶ http://www.klys.se/wp-content/uploads/2015/11/KLYS_broschyr_samradsguide_2017.pdf

⁷ <http://www.klys.se/wp-content/uploads/2015/11/Att-ta-betalt-2019.pdf>

5 Kulturplanens kulturpolitiska utgångspunkter

I avsnittet "Kulturpolitiska utgångspunkter" (s. 5-8) förankras kulturplanen i både de förutsättningar som ges från staten/Kulturrådet och kulturpolitiken i stort, men även i de regionala planer/policies och visioner som både regionen och kommunerna har. Det blir dock lite rörigt att förhålla sig till alla visioner, policies, planer, strategier och den kommunala självständighet när det kommer till kulturpolitisk inriktning som beskrivs inledningsvis. Som läsare går man helt enkelt lite vilse i allt som kulturen ska förhålla sig till och undrar hur kulturplanen står i förhållande till alla dessa andra regionalpolitiska strategier och dokument.

I planens första delar på sidan fyra lyfts vikten av den kulturella infrastrukturen, vilket är positivt. Meningen i slutet på det första stycket under rubriken "Det nya Norrbotten" och den allra sista meningen under "Omvärlden" är dock ofullständiga och bör justeras.

Avsnittet som behandlar de sju olika kulturområdena var och ett för sig inleds med en text som framhåller att kulturverksamheterna särskilt ska beakta verksamhet för barn och unga samt nationella minoriteter.

Efter varje respektive område räknas kulturaktörer upp i en lista, vilket ger en överblick samtidigt som det inte är helt glasklart hur urvalet gjorts då vissa namnges och vissa klumpas ihop under "fria aktörer" eller "föreningar".

Under rubriken "Strategiska utvecklingsområden" listas: Gestaltad livsmiljö, KKN och Digitalisering. Vi skulle önska att de under området gestaltad livsmiljö även reflekterade över kulturskaparnas del i livsmiljön i form av scener, musikklubbar, ateljéer och andra platser där olika former av musik och scenkonst synliggörs i livsmiljön. Det finns en utarmning i det moderna samhället när scener och lokaler för tillverkning av konst inte ges plats i stadsmiljön.

Under rubriken "Kultur för och med alla" fångar regionen både utövare och besökare, vilket är positivt. Det finns ett bra anslag kring mångfald, delaktighet och jämställdhet. En reflektion kring skrivningar om vilka som väljer att stanna i regionen är att det är viktigt att få alla de kulturintresserade unga, 20-plus, som lämnar gymnasiet att välja att stanna – de flesta som flyttar väljer ju att göra det efter gymnasieåldern. Dvs hur kan regionen konkret jobba mot den gruppen.

Vi tycker som vi inledningsvis nämnde att det borde finnas en egen rubrik för kulturskapare bland de olika områden som lyfts i planen. Det skulle vara ett avsnitt som lyfter och förtydligar kulturskapares möjligheter att vara verksamma i regionen utifrån en kulturell infrastruktur, löner, avtal och ersättningar, kompetensutveckling m m.

I kulturplanen ges särskilt fokus till nationella minoriteter, i synnerhet samisk kultur, samt barn och unga. När det gäller barn och unga vill man öka både tillgänglighet och delaktighet, och som exempel anges att undersöka möjligheten till en kulturbuss. Man framhåller även att alla länets kommuner har kulturskolor. Dock nämns inget om hur glesbygdskommunerna ska hantera de nya reglerna om att kulturskolans verksamhet ska ske utanför skoltid, vilket kommer att försvåra för de många barn som är beroende av skolskjutsar.

De nationella minoriteterna, och särskilt samerna, ska stärkas genom att skapa förutsättningar för organisationer, utveckla mötesplatser och samverkansformer samt stötta kulturskapande. Dock är det starkt fokus på minoritetsspråken trots att en kulturell tillhörighet inte endast är språklig och många som tillhör en minoritetsgrupp inte talar dess språk.

Samverkan på regional, nationell och internationell nivå ska genom nätverk, utbyten, kompetensutveckling och främjande insatser möjliggöra ett professionellt kulturutbud i hela länet. Norrbotten samverkar bland annat med de övriga tre nordiska regionerna i en struktur som kallas Kultur i Norr, och detta samarbete ska fortsätta utvecklas för att överbrygga utmaningar och öka tillgängligheten.

Ett område som berörs inom några områden men saknas inom andra är strategier för samspel mellan institutioner och det fria kulturlivet.

Regionens kommuner

KLYS välkomnar hur tydligt Region Norrbotten lyfter fram förutsättningar för och samverkan med kommunerna inom kulturutvecklingen i regionen. Vi vill påminna om komplexiteten med små och stora kommuner med olika politiska styren och verksamhetsuppdelning. Detta är ett förhållande som kan vara problematiskt för utvecklingsarbetet på sikt. Hur ska regionen stimulera en eventuellt mindre ambitiös kommun så att kulturplanen förverkligas likvärdigt för samtliga medborgare i regionens alla kommuner?

Kulturens egenvärde, principen om armlängds avstånd, konstnärlig frihet

Det är demokratiskt betydelsefullt att regionen väljer att framhäva både *kulturens egenvärde* och *principen om armlängds avstånd*, tydligt i ett eget avsnitt. *Konstnärlig frihet* lyfts fram på några ställen i planen, dock utan några utvecklande resonemang. Komplettera gärna skrivningar om detta i slutversionen av planen.

Det vore också önskvärt med ett förtydligande av hur regionen ser på förvaltningsnivåns arbete kopplat till armlängds avståndsprincipen. KLYS ser helst att det finns strukturer för att se till så att även tjänstepersoner, vid sidan av politiker, hålls utanför detaljstyrning av verksamhetsinnehåll i kulturlivet. Detta går i linje med vad Myndigheten för Kulturanalys skriver i sin rapport från 2021 när det gäller rekommendationer om konstnärlig frihet och att på regional och kommunal nivå i större utsträckning använda sig av externa sakkunniga på kulturområdet i bedömningsprocesser för vilken konst som ska få stöd.⁸

KLYS vill påtala det att det utifrån kulturplaners många samhällsmål finns utmaningar för *principen om armlängds avstånd*, och tveksamheter kring om principen verkligen kan följas i alla avseenden när det på flera ställen i kulturplanen påpekas att kulturen kan eller bör bidra till exempelvis hållbarhetsmål och hälsofrämjande arbete. Frågan är på vilket konkret vis som detta ska genomsyra utvecklingen av olika kulturaktörers verksamheter? KLYS ser här risker för att styrning av verksamhetsinnehållet i olika grad kan uppstå, och alltså något som knappast kan vara förenligt med *principen om armlängds avstånd*.

I kombination med regionens övergripande kulturpolitiska mål ser vi en risk att *temaår* med utvalda inriktningar leder till ökad styrning av kulturens och konstens inriktning och i förlängningen dess innehåll. Även om syftet inte är minskad konstnärlig frihet leder det i praktiken i den riktningen genom att medlen går till projekt som ligger inom de ramar som regionen har satt.

Det vore värdefullt för denna kulturplan om den kompletterades med en förklaring hur regionen definierar och ser på kulturens och konstens egenvärde i relation till instrumentella perspektiv och samhällsmål för kulturpolitiken i Norrbotten. Hur avser regionen att arbeta under planperioden för att upprätthålla kulturens egenvärde och kvalitet bl a i det politikområdesövergripande utvecklingsarbetet med bl a kulturella och kreativa näringar? (Mer om KKN i avsnitt 6 nedan.)

⁸ *Så fri är konsten - Den kulturpolitiska styrningens påverkan på den konstnärliga friheten*, MYKA, Rapport 2021:1, s 17, 235-236; den tredje rekommendationspunkten

Konstnärlig kvalitet

Vi välkomnar hur tydligt regionen resonerar kring begreppet *konstnärlig kvalitet* i denna kulturplan. KLYS vill understryka vikten av att regioner i sina kulturplaner är konsekventa om *kvalitet* inom alla konstområden, inte bara inom vissa, och att ordet inte bara blir ett i planen välklingande ord i skrift, utan att det ges konkret innebörd i kulturutvecklingsarbetet i realiteten.

Självfallet vill vi understryka att det inte är en regions uppgift att definiera och specifikt beskriva vad konstnärlig kvalitet är, utan något som inom ramen för *armlängds avståndsprincipen* referensgrupper och externa sakkunniga ska hjälpa till att orientera kring.

KLYS kommentarer och förslag:

- KLYS välkomnar att *principen om armlängds avstånd* och *kulturens egenvärde* framhävs tydligt men vi ser risker för att principen inte kan följas om t ex *temaår* eller hållbarhetsmål skulle påverka kulturverksamhetens och konstnärligt innehåll.
- Bra att *konstnärlig frihet* tas upp. Men utveckla gärna resonemangen.
- Bra skrivet om kommunal samverkan i planen. Hur avser regionen se till att likvärdighet i kulturen ska upprätthållas mellan alla regionens kommuner under hela planperioden?
- Bra skrivningar om synen på kvalitetsbegreppet i planen.

6 Kulturskapares villkor och regional konstnärspolitik

Utan goda villkor för kulturskapare kan de inte vara den dynamiska, utmanande och obundna kraften enligt självständighetsmålet i de kulturpolitiska målen, vilket i sin tur påverkar medborgarnas möjligheter att ta del av konst, och den konstnärliga kvalitet som är tänkt att prägla samhällets utveckling.

KLYS välkomnar konstnärspolitiskt viktiga formuleringar som genomgående återkommer i planen: kulturens egenvärde, kulturell mångfald, armlängds avstånd och konstnärlig kvalitet och utveckling. Dessa ämnen lyfts fram tydligt i egna avsnitt i planen. Därför förvånas vi över att planen saknar ett eget rubricerat avsnitt specifikt om de professionella kulturskaparnas villkor, något som majoriteten av regionala kulturplaner brukar ha med på senare år.

I likhet med regionens tidigare kulturplaner sägs tyvärr inte mycket om rimliga avtal och ersättningar i denna plan. Den så viktiga arvodesfrågan för professionella kulturskapare lämnas därhän, det är tydligt exempelvis när det gäller litteraturområdet. De insatser som regionen planerar att göra signalerar att man fokuserar på bredd i stället för djup, och målen är administrativa snarare än att sikta mot konstnärlig utveckling. Inom många av kulturformerna är gränserna flytande mellan amatörer och professionella, och frågan om kvalitet är subjektiv. Det finns en obalans mellan hur planen beskriver professionella inom de olika konstområdena; inom just litteraturområdet förekommer ordet "professionell" bara en enda gång.

Några anmärkningsvärda brister är det i planen saknas skrivningar om regionens syn på upphovsrättsliga frågor och upphovspersoners och utövande konstnärers förutsättningar i kulturlivet. Se vidare vad vi skriver om digitalisering och upphovsrätt nedan.

Det saknas också, och bör i texten införas, skrivningar om att ersättningar och arvoden ska följa gällande kollektiv- och ramavtalsnivåer, samt att det ska gälla även om den som beställer arbetet inte omfattas

av dessa. Vi vill påminna om att regionen alltid i sin egen anslagsgivning till professionella kulturaktörer bör beakta såväl kollektiv- och ramavtal, som arvodesrekommendationer och upphovsrätt. KLYS finner det också önskvärt att regionen i sin kulturplan formulerar vilka ekonomiska ambitioner man har för att uppnå detta.

Generellt sett finns alltid risken med kulturplanerna att ambitioner gällande stärkta villkor för kulturskapare blir allt för allmänt hållna och därför kan kvarstå som regionala viljeinriktningar under hela planperioden, snarare än konkreta insatser i praktiken inom respektive verksamhetsområde.

KOMMENTAR: *KLYS vill gärna löpande under planperioden få möjlighet att följa och ta del av hur den fleråriga kulturplanens årliga handlingsplaner som relaterar till professionell kultur i Norrbotten tas fram och realiserar, exempelvis via remittering innan färdig version. (Om detta kan låta sig göras?)*

Kulturskaparesharbetsmiljö

Ingen yrkesverksam kulturskapare ska gå sönder på jobbet. Många gånger är kulturskapare anlitade eller inhyrda för att genomföra ett specifikt arbete eller finnas på en viss plats vid ett visst tillfälle i den offentligt arrangerade kulturen. Då är det viktigt att de har en trygg arbetsmiljö. Hos t ex scenarbetare på konserter och musikturnéer är det inte ovanligt med bristfälliga loger, arbetstider, och mycket annat. För denna sak är det viktigt att Region Dalarna i sin kulturplan uppmärksammar att även regionalt anlitade kulturskapare på alla nivåer i kulturverksamheter har rätt till en god arbetsmiljö.

I anslutning till skrivningar om att stärka förutsättningar för konstnärlig frihet (s. 7) kunde regionen lyfta problematiken med ett ökat hot och hat mot yrkesverksamma kulturskapare i Sverige, och om det finns konkreta förslag på åtgärder från regionens sida.

Kompetensutveckling för kulturskapare

På sidan 16 hävdas att: "Arbete med nätverk, utbyten, kompetensutveckling och främjande insatser för professionella kulturskapare pågår ständigt."

Det är utmärkt att behovet av kompetensutveckling för kulturskapare lyfts i planens avsnitt om konstnärlig kvalitet, dans, arrangörer och nationella minoriteter, samt att fortbildning för konstnärer nämns i avsnittet om bild och form, men det ändå hanteras ämnet sporadiskt i planen som helhet.

Norrbottens kulturplan betonar vikten av kompetensutveckling mer än många andra kulturplaner som vi har läst, men planen kunde tjäna på att förse med en samlad redogörelse för regionens kompetensutvecklingsfrågor gällande de yrkesverksamma kulturskaparna i regionen inom alla konstområden. Detta skulle kunna göras med rubriken "Kompetensutveckling".

Gränsdragningar mellan professionellt och ideellt kulturskapande

Det finns delar av det regionala kulturlivet där det kan vara komplext att hantera gränsdragningar mellan ideellt respektive professionellt kulturskapande samt amatörkultur. Se vad vi skriver nedan i scenkonstavsnittet om arrangörer.

En i KLYS ögon ytterst relevant fråga att ställa sig är hur gränsen mellan professionella och amatörer kan upprätthållas på sikt, eller i vilken grad regionen i sin kulturpolitik eftersträvar tydliga gränsdragningar mellan professionellt verksamma och de ideella samt amatörer, bl a när det kommer till arrangörsleden i den regionala kulturen. Liksom regeringens konstnärspolitiska utredning från 2018 betonar, menar KLYS att professionella kulturskapare med erfarenheter och kunskaper från sina yrken har avgörande betydelse för konst- och kulturlivets utveckling i en region, inte minst i lokalsamhällena. Professionell konst och kultur är ofta utgångspunkt och förebild för amatörverksamheter och ideella krafter och

initiativ. De yrkesverksamma kan fungera som draglok, katalysatorer och fortbildare i föreningslivet och för medborgarna över lag i kulturlivet.

KLYS ser långsiktigt en generell fara i landets regioner att ett motsatsförhållande kan uppstå mellan ideellt driven och professionell kultur, och att ekonomiska hänseenden tenderar att styra den regionala politiken mot kostnadseffektiva lösningar, där föreningsverksamhet och ideell kultur ibland stimuleras mer än professionell kulturutveckling. Risken tror vi är störst i gles- och landsbygd där det ofta finns mindre resurser till professionell kulturell infrastruktur och kompetens.

Kartläggning av kulturskaparna och deras förutsättningar

KLYS ser gärna att varje region kartlägger förutsättningarna för att kulturskapare ska kunna vara yrkesverksamma i sin egen region. Inom konstområden där detta inte redan gjorts rekommenderar KLYS att det görs en översikt över vilka kulturskapare som är yrkesverksamma i regionen; vilka som är knutna till de olika kulturinstitutionerna samt under vilka villkor de utför sina uppdrag och anställningar. En sådan kartläggning bör vara ett levande dokument att återkommande uppdatera för att skapa en god grund för en välförankrad och utvecklad regional konstnärspolitik under planperioden, som inger förtroende hos alla inblandade parter. En löpande regional kartläggning kan med fördel ta sin utgångspunkt i regeringens konstnärspolitiska utredning från 2018 samt i regeringens konstnärspolitiska skrivelse från 2021⁹ och den s k återstartsutredningen¹⁰.

Konstnärlig residensverksamhet

KLYS välkomnar att Region Norrbotten framvisar en god kompetens om residensverksamheter, och att ämnet påtalas på flera ställen i kulturplanen. Vi noterar att utveckling av residens betonas särskilt i avsnitten om dans och bild och form, och att det i avsnittet om kulturella och kreativa näringar (s. 9-10) finns mycket bra skrivningar om hur regionen avser att utveckla residensverksamheter. Kanske bör dispositionen i planen ses över och dessa skrivningar inte höra till just KKN-avsnittet? Förslagsvis kunde planen förse med ett särskilt rubricerat avsnitt om konstnärlig residensverksamhet, där alla utvecklingsinsatser i saken samlas.

Kulturella och kreativa näringar (KKN)

KLYS välkomnar att Region Norrbotten har kulturella och kreativa näringar som ett av tre s k strategiska utvecklingsområden. Kulturplanen har ett specifikt avsnitt om KKN (s. 9-10), och det är föredömligt hur tydligt regionen lyfter fram kulturskaparna i detta avsnitt. Planen skulle dock tjäna på att tydligare koppla regionens KKN-aspekter till kulturskapares specifika yrkesvillkor och de olika konstområdenas utvecklingsinsatser, och i relation till varje område lyfta kulturskapar- och konstnärliga perspektiv.

Vi vill påpeka att denna skrivning på sidan 9 bör justeras – det tycks saknas några ord som vi här har lagt till i fetstil:

”Inom ramen för kulturplanen så arbetar Region Norrbotten med att utveckla **[förutsättningarna för]** de professionella kulturskaparna inom områdena bild, form och design, slöjd och hantverk, dans, musik, teater, litteratur och film.”

Även om mer konkretion sannolikt kommer i årliga handlingsplaner vore det på sin plats i Norrbottens fleråriga kulturplan med redogörelser för KKN som kopplar utvecklingsmål till sakfrågor som exempelvis resurscentrum med datorpark, handledningsmöjligheter, replokaler och teknikpools.

⁹ Politik för konstnärers villkor, Skr. 2020/21:109

¹⁰ Från kris till kraft; SOU 2021:77; <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2021/09/sou-202177/>

KLYS vill också påminna om behovet av närmare samverkan mellan regional kultur- och näringspolitik samt mellan kulturförvaltning och näringspolitisk förvaltning på regional nivå, bl a för att se till att näringspolitiska stöd på regional nivå också når fram till egenföretagande kulturskapare, som tyvärr ofta faller utanför specifikt näringsinriktade stöd.

Region Norrbotten skulle med fördel kunna använda sig av ett regionalt kulturskaparsamråd, som engageras bl a konkret i KKN-frågor och möts med näringspolitiska referensgrupper för brobyggande mellan konst och KKN-utveckling i regionen.

KLYS ingår som expert i den statliga utredning som tillsatts för att ta fram en nationell strategi för kulturella och kreativa näringar. KLYS har gjort ett skriftligt inspel till utredningen, som också som sagt har bäring på den regionala nivån.

Digitalisering

Digitaliseringen ges ett stort utrymme både som ett strategiskt utvecklingsområde och som ett tema för ett temaår under 2023. KLYS efterlyser i regionala kulturplaner allt mer nyanserade skrivningar om digitalisering. Digitalisering är ett verktyg, en kanal för ett innehåll och är i sig inte en konstform. Det är viktigt att det problematiseras utifrån tillgänglighet, upphovsrätt och kompetens, men till slut måste fokus och resurser sättas på det innehåll som ska digitaliseras. Vi har under två pandemiår haft ett stort fokus på digitalisering och lösningar på många fronter – att ge det ytterligare ett temaår blir i våra ögon något kontraproduktivt.

Förslagsvis kunde kulturplanen samlat i ett eget rubricerat avsnitt om kulturskapares villkor lyfta digitaliseringen kopplat till kulturskaparnas förutsättningar och i relation till konstområdena, och hur kultur- och konstnärspolitiken ska hantera konstnärliga utvecklingsfrågor kring digitalisering rent konkret i regionen under planperioden. Hur en region avser att arbeta för att utveckla kopplingen mellan kulturskaparyrken och den digitala tekniken är en viktig fråga. KLYS vill påminna regionen om att titta på *Konstnärnsnämndens rapport Digitaliseringens konsekvenser för konstnärers villkor*.¹¹

Finns det tankar kring ett övergripande kompetenscentrum för digital utveckling i Region Norrbotten, eller interregionalt, för att kunna utnyttja den nya tekniken? Att t ex musikkonserter ska kunna sändas vidare till fler än de som har möjlighet att åka till konsertlokalen kräver både kunskap och utrustning som inte alla har. Kommer det att satsas så att teknisk utrustning kan tillhandahållas? I KLYS ögon är detta sakfrågor som med fördel kan samordnas interregionalt med närliggande regioner.

Upphovsrätt

KLYS välkomnar att upphovsrättslagen nämns i avsnittet "Lagar och förordningar inom kulturområdet" (s. 38-39), och att regionen pekar ut sin dialog med KLYS och upphovsrätt som en av frågorna som KLYS arbetar med (s. 7). I avsnittet om digitalisering påtalas att det finns utmaningar med upphovsrättsliga frågor, men det saknas ett resonemang kring påståendet.

Det är förtjänstfullt att upphovsrätt nämns på flera ställen i planen, men vi ställer oss frågande till varför Region Norrbotten utelämnar skrivningar om sin egen syn på upphovsrätten och hur regionen konkret ska hantera upphovsrättsliga frågor kring kulturskapares yrkesverksamheter och upphovspersoners villkor. Det är viktigt att planen kompletteras med skrivningar i saken, särskilt då digitalisering lyfts fram som en strategisk prioritering för planperioden.

¹¹ https://www.konstnarsnamnden.se/om_konstnarsnamnden/publikationer/digitaliseringens_konsekvenser

KLYS efterlyser generellt i alla regionala kulturplaner ett tydligt konstaterande att upphovsrätten är en viktig faktor, och att upphovsrättsliga ersättningar aldrig är något man kan bortse från när det gäller kulturskapare och konstnärer. Vid digitalisering och digitalt tillgängliggörande av konst och kultur måste det alltid tas höjd för kostnader för upphovsrättsliga ersättningar till olika upphovsrätts-innehavare, däribland upphovspersoner och utövande konstnärer.

Relevanta regionala satsningar på digitaliseringens möjligheter bör även inkludera spridning av kunskap om upphovsrätten och när avtal måste skrivas och ersättning utgå. Regionen bör därför stödja intern och extern kompetensutveckling som belyser digitaliseringens och upphovsrättens möjligheter och utmaningar, även för upphovsrättsinnehavare i länet, och uppmuntra kommunerna att, beroende på användning, skriva avtal med upphovsrättsinnehavarna. Detta är särskilt viktigt om regionen avser att seriöst arbeta för att främja kulturskapares villkor.

KLYS kommentarer och förslag:

- Bra skrivningar om vikten av goda villkor på sidan 7 och att KLYS nämns gällande yrkesverksamma kulturskapare. Men i planen saknas mer konkreta skrivningar om bl a **kollektivavtal** och **upphovsrätt**.
- Vi saknar skrivningar om **kartläggningar** av regionens kulturliv och professionella kulturskapare inom olika konstområden har gjorts. Bör nämnas i planen om andra kartläggningar redan gjorts inom vissa områden som underlag till kulturplanen.
- Utmärkt att mycket sägs om **kompetensutveckling för kulturskapare**, men utveckla gärna i samlat avsnitt konstområdesövergripande.
- Det saknas skrivningar i planen om regionens hantering av **kulturskapares arbetsmiljö** och om regionen har åtgärder för att stävja **hat och hot** mot kulturskapare.
- Bra att **digitaliseringen** lyfts fram mycket i planen. Saknar dock koppling till kulturskaparnas villkor och till insatser inom konstområdena; hur kulturskaparnas yrken relaterar till regionala digitala satsningar i praktiken inom vart och ett av konstområdena.
- Vi saknar i planen regionens egen syn på och arbete med **upphovsrätten**. Komplettera med skrivningar om hantering av upphovsrätten för kulturskapare, även specifikt kopplat till digitalisering inom konstområdena.
- Bra skrivningar om **konstnärliga residens** i planen. Men ämnet bör inte hanteras främst under rubriken KKN, utan samla gärna detta i ett konstområdesövergripande eget avsnitt.
- Bra särskilt avsnitt om **KKN**. Bra att kulturskaparna lyfts fram här. Men utveckla gärna mer.

7 Synpunkter gällande de olika konstområdena

7.1 Scenkonst – Teater, dans och musik (s. 30-35)

KLYS och KLYS medlemsorganisationer **Fackförbundet Scen & Film** och **Sveriges Yrkesmusikerförbund (Symf)** har följande synpunkter gällande planens avsnitt om scenkonst och musik:

Vi önskar att begreppet *scenkonst* förtydligas ytterligare då regionen i planen samlar teater, dans och musik under begreppet scenkonst. Vi tycker att det är viktigt att låta *musiken* stå på egna ben och låta scenkonstbegreppet innefatta; teater, dans, opera, musikteater/musikal och cirkus. Vi vill också påpeka att *cirkus* är en egen konstform, som bör behandlas som sådan i kulturplanen.

I planen beskrivs scenkonsten innefatta dans, musik och teater, samt att man lägger nycirkus som ett exempel på en genreöverskridande konstform. Vi anser att cirkus är en egen konstform och bör beskrivas som sådan. Vi är däremot mycket positiva till att nycirkusen omnämns och ges plats i planen. När det gäller begreppet musik tycker vi att det ska ges en egen rubrik och att den musik som finns i scenkonstbegreppet utgår från opera, musikteater, musikal och även räknas upp under scenkonstbegreppet.

Generellt saknar vi ett hur när det gäller klara problemområden som lyfts kopplade till ekonomiska svårigheter för arrangörer och brist på utbildning i scenkonst.

Dansen ges mycket utrymme vilket är positivt och här beskrivs även de utmaningar som finns för dansare och koreografer att verka i den stora regionen.

Vi tycker det är jättebra att de under respektive rubrik listar de aktörer som finns i regionen under varje område – det är mycket klagörande och ger en överblick både över den kultur som ingår i planen och den som finns i regionen utöver.

Under musikrubriken ingår musik som egen konstform – dvs här kommer inte scenkonstmusiken in som opera/musikal/musikteater. Under rubriken teater saknar vi opera och musikal.

Det är positivt att de skriver om de fria grupperna och deras bidrag till kulturlivet. Även arrangörsledet lyfts vilket är bra.

Under Norrbottensteatern vore det bra om det lyftes fram hur viktig teatern är som arbetsgivare för frilansare och fria kulturskapare.

När det gäller avsnittet "Nationella minoriteter och urfolket samerna" (s. 14) instämmer vi i skrivningarna om att Giron Sámi Teáther borde få status som samisk nationalscen.

I övrigt vore det intressant att även kunna ta del av den på sidan 40 omnämnda rubriken "Framtagande, genomförande och uppföljning av kulturplanen". Då skulle säkert många av de "hur?" som uppstår under läsningen bli klarare och besvaras.

Kollektivavtal samt löneindexuppräknings

KLYS, Symf och Fackförbundet Scen & Film saknar någon skrivning i planen som påtalar vikten av *kollektivavtal*. Jämför vad vi skriver mer utförligt i avsnitt 6 ovan. Vi vill i övrigt gällande hela området scenkonst och musik påminna regionen om den generella problematik som är synnerligen kännbar på scenkonstområdet – att kulturinstitutionerna långsiktigt har svårt att upprätthålla och utveckla verksamheten, eftersom uppräknings av medel inte sker i samma takt som löne- och prisökningar.

Arrangörsleden

Det är positivt att arrangörsleden lyfts fram i planen och avses stärkas under planperioden. Generellt sett vill KLYS påminna om att alla regionala satsningar på att stärka arrangörsledet och nå ut i hela regionen inom scenkonsten och musiken är viktiga, men att det i en lokal kontext i gles- och landsbygd många gånger kan vara ideellt verksamma och amatörer som upprätthåller delar av (eller hela) infrastrukturen för scenkonsten, vid sidan av *Riksteatern* och enstaka kommunala satsningar. I detta avseende är det angeläget att regionen i sin kulturplan tydliggör gränsdragningar mellan vad som under planperioden är satsningar på professionell verksamhet och vad som är amatörverksamheter. Och hur offentliga resurser, både regionala, kommunala och nationella, samordnas och fördelas på bästa sätt för en långsiktighet i regionens professionella scenkonstutveckling, samt vilka avtalsenliga och skäliga ersättningsnivåer som gäller.

7.2 Bild, form och design (s. 23-26)

Konstnärernas Riksorganisation (KRO) är medlem i KLYS och företräder drygt 3400 professionella bildkonstnärer, konsthantverkare och formgivare i Sverige. Organisationen arbetar för konstnärlig frihet och goda villkor för bild- och formkonstnärer. Utöver vad KLYS och KRO gemensamt skriver nedan hänvisas till KROs separat inskickade remissyttrande, som mer ingående analyserar bild och formområdet i Region Norrbotten.

Professionell bild- och formverksamhet

Kulturplanen är ett underlag för regionens ansökan om statliga medel inom kultursamverkansmodellen. Regionernas fördelning ska främja en god tillgång för länets invånare till sju kulturområden. Ett av dessa områden är "Professionell bild- och formverksamhet" som tillkom 2018. Tyvärr har "Professionell bild- och formverksamhet" ersatts av det betydligt bredare "konst- och kulturfrämjande verksamhet" i avsnittet om kulturplanen och kultursamverkansmodellen på sid 6, vilket är direkt felaktigt.

- Vi vill att begreppet "konst- och kulturfrämjande verksamhet" i avsnittet om kulturplanen och kultursamverkansmodellen på sid 6 ersätts med "Professionell bild- och formverksamhet",
- och att avsnittsrubriken "Bild, form och design" på sid 23 byts ut till "Professionell bild- och formverksamhet".

Avsnittet "Bild, form och design"

Vårt övergripande intryck av kulturplanen är att den är både grundligt genomförd och förankrad i den verklighet som råder för våra medlemmar. Det märks att det finns både erfarenhet och hög kompetens inom regionen när det gäller bild- och formsektorn. Jämfört med många andra regioner har Region Norrbotten ett ambitiöst program när det gäller professionell bild- och formkonst, med flera utställningsarrangörer med regionalt uppdrag, ett resurscentrum för att stötta bild- och formkonstnärerna i regionen och en konstkonsulent med ett bredare främjandeuppdrag.

MU-avtalet

Det är glädjande att det tydligt står i kulturplanen på sid 23 att regionen tillämpar Avtalet för medverkans- och utställningsersättning (MU-avtalet) samt KLYS arvodesrekommendationer. MU-avtalet reglerar ersättningar till bild- och formkonstnärer vid utställningsuppdrag. Avtalet är bindande för statliga aktörer men skall vara vägledande för alla utställningsarrangörer med offentlig finansiering och är i dag branschpraxis.

På grund av bild- och formkonstnärernas, och andra konstnärsgruppers, låga inkomster tycker vi att det är mycket viktigt att stat, regioner och kommuner tydligt deklarerar att man skall sluta avtal enligt branschpraxis och de standardavtal som finns inom kultursektorn och agera förebildligt när det gäller arvodering, så att inte bild- och formkonstnärer och andra kulturutövare arbetar gratis åt regionen eller de verksamheter som regionen stöttar, något som är oacceptabelt. Därför är det också av största vikt att det skrivs in strategiskt viktiga dokument, som kulturplanen, att MU-avtalet skall följas.

För bild- och formkonstnärer är det en stor utmaning att de inte får betalt för den arbetstid de lägger ner före, under och efter utställningar. Vi vill att regionen säkerställer att MU-avtalet alltid tillämpas för bild- och formkonstnärer som ställer ut i länet och att arrangörer och andra konst-, form- och designverksamheter som får regionalt stöd ges ekonomiska förutsättningar att kunna ge skäliga ersättningar vid utställningar, panelsamtal, föreläsningar samt andra uppdrag och projekt. Ett viktigt steg är att tydligt prioritera sådana satsningar i regionens egen budget, vilket i sin tur skapar förutsättningar för Kulturrådet att skjuta till mer medel.

En lösning för att uppnå detta, som Region Kronoberg anammat, kan vara att anslå medel till en MU-pott som öronmärks för skäliga arvoden till bild- och formkonstnärer som även ideella arrangörer kan ansöka om medel ur.

Prioriteringar för bild- och form

Vi anser att det är mycket viktigt att stat, regioner och kommuner ständigt arbetar mot att förbättra bild- och formkonstnärernas dåliga arbets- och avtalsvillkor. Region Norrbotten borde därför skriva in i kulturplanen under avsnittet "Bild, form och design" att den särskilt vill prioritera att arbeta för goda villkor för bild- och formkonstnärer som är verksamma i regionen.

Utställningsmöjligheter

Till skillnad från många andra regioner har Region Norrbotten två utställningsarrangörer av samtidskonst med regionala uppdrag som också erhåller statliga medel via kultursamverkansmodellen: Havremagasinet Länskonsthall i Boden och Konstmuseet i Norr.

Därför tycker vi att det är missvisande och att Konsthall Tornedalen nämns som enda arrangör i inledningen till avsnittet Bild, form och design på sid. 23, då konsthallen ännu inte är byggd och inte heller har ett regionalt uppdrag, samtidigt som ingen av de regionalt finansierade verksamheter som i dag genomför ett enastående arbete med att visa samtidskonst och konstnärer verksamma i Norrbotten nämns.

Havremagasinet Länskonsthall i Boden satsningar på regionalt verksamma konstnärer är mycket viktigt för ett levande konstliv i Norrbotten, men det är viktigt att de också tilldelas de resurser som krävs för att kunna leva upp till de ambitioner och prioriteringar som uttrycks i kulturplanen.

När det gäller Konstmuseet i Norr har vi förstått från medlemmar i regionen att den beskrivande texten bör uppdateras för att bättre beskriva dagens verksamhet.

Resurscentrum för konst

I våra yttranden på andra regionala kulturplaner brukar vi särskilt lyfta Resurscentrum för konst i Norrbotten som ett exempel för andra regioner att inspireras av och vad vi har förstått från våra samtal med medlemmar som är verksamma i Norrbotten har resurscentret varit mycket betydelsefullt för att stötta och utveckla det regionala konstlivet och vi rekommenderar starkt att regionen fortsätter att utveckla resurscentrets verksamhet.

Vi tycker också att det är mycket glädjande att regionen vill etablera ett regionalt center för form och design för att stärka konsthantverkare och designers.

Offentlig konst och gestaltad livsmiljö

I kulturplanen på sid. 24 står det att Region Norrbotten tillämpar enprocentsregeln när det byggs i regionen och stöttar kommuner och andra aktörer som upphandlar konst. Det är utmärkt. Den offentliga konsten är ett av de mest demokratiska och tillgängliga konstnärliga uttryck vi har och innebär en unik möjlighet att upphandla konst av hög kvalitet. Därför bör regionen i dialog med kommunerna erbjuda verktyg som säkerställer att kulturen och konsten finns med i samhällsplaneringen och bebyggelseutvecklingen i hela regionen.

Med flera stora byggprojekt på gång borde regionen överväga möjligheten att inom dessa avsätta en del av de medel som genereras av enprocentsregeln till en pott för att finansiera offentlig konst i delar av regionen där det inte byggs lika mycket.

Gestaltad livsmiljö

På sidan 9 i planen står det: "I Norrbotten kommer området gestaltad livsmiljö att aktualiseras i mycket hög grad med tanke på framtida etableringar av nya industrier, samhällsomvandlingar, ökat bostadsbyggande samt ökad inflyttning".

- Vi vill tillägga att det är viktigt att lyfta fram att politikområdet gestaltad livsmiljö inte bara avser platsbunden konstnärlig gestaltning vid ny-, om- och till-byggnationer utan även bör omfatta möjligheter för kultur- och föreningsverksamhet att hyra lokaler till rimliga priser, utrymme för mer tillfälliga eller experimentella konstnärliga uttryck och stöd till lokala konstaktörer.
- Det är också ytterst viktigt att bild- och formkonstnärernas arbets- och avtalsvillkor tillgodoses och att bild- och formkonstnärernas kompetens tillvaratas. Konstnärernas Riksorganisation och våra regionala företrädare är lämpliga att involveras som samtalspart och remissinstans i det arbetet.

Digitalisering

När det gäller avsnittet om digitaliseringen på sid 10 vill vi påpeka att det är av yttersta vikt att det tydligt anges att det ska betalas ut upphovsrättsliga ersättningar och motsvarande utställningsersättningar även för digitala arrangemang.

Då temaåret för 2023 i Norrbotten kommer att vara "digitalisering" så är det viktigt att också belysa ersättningsmodellerna och avtalsvillkoren, och att prioritera projekt där kulturskapare får skäligt betalt. Vi uppmanar regionen att stödja intern och extern kompetensutveckling som belyser digitaliseringens och upphovsrättens möjligheter och utmaningar, även för upphovsrättsinnehavare i länet, samt rekommenderar att både regionen och kommunerna skriver licensavtal med Bildupphovsrätt.

7.3 Fotografi

KLYS är medvetet om att *fotografi* formellt sett inte är ett eget verksamhetsområde inom kultursamverkansmodellen, men vår medlemsorganisation **Svenska Fotografers Förbund** (SFF) vill till Region Norrbottens kulturförvaltning förmedla följande synpunkter på kulturplaneremissen:

I kulturplanen nämns Mia Greens fotografiska arkiv, fotografier i Arkivcentrum Norrbottens samlingar och att Norrbottens museums verksamhet inkluderar fotografi. Fotografien som konst och kulturyttring finns dock främst i kulturplanen i ett kulturhistoriskt och musealt berättande perspektiv. Enbart på ett ställe i sin kulturplan lyfter Region Norrbotten tydligt fotografi i ett nutida och skapande perspektiv och det är att som ett av flera områden inom kulturella och kreativa näringar. Vad gäller det

regionala bild och form-verksamhetens uppdrag vill SFF understryka fotografin som en viktig del av bild- och formområdet med sina unika förutsättningar, möjligheter och behov.

SFF uppmuntrar Region Norrbotten att ta in en yrkesfotograf i något av de dialogföra som regionen har med det professionella kulturlivet. Det skulle vara ett lämpligt första steg för att öka kunskapen om fotografi och förståelsen för behoven bland fotografer inom Region Norrbottens professionella kulturliv.

Vi är glada att läsa att Region Norrbotten arbetar i överensstämmelse med Konstnärernas Riksorganisation (KRO) rekommendationer kring arvoden och MU-avtalet. Här vill vi uppmärksamma att MU-avtalet är tecknat mellan Kulturrådet och tre organisationer: KRO, Svenska Tecknare och oss på SFF och gäller därmed även fotografer. Samt att även SFF har rekommendationer kring arvoden och prissättning att tillgå för regionens aktörer vid beställning och inköp av fotografi. Offentliga aktörer är stora bildköpare och får inte falla när det kommer till att betala för sitt nyttjande av fotografiska bilder och verk, vilket vi tyvärr allt för ofta blir varse om sker vid beställningar och upphandlingar av fotografiska tjänster.

Yrkesverksamma inom kultursektorn måste ha goda arbetsvillkor och uppdragsgivare respektera upphovsrätten och ge avtalsenlig ekonomisk ersättning för professionellt utfört arbete. Region Norrbottens satsningar på kulturella och kreativa näringar (KKN) är i den frågan mycket viktig tror vi. I utformningen av insatser inom KKN uppmuntrar vi starkt till ett nära samråd med regionens professionella, inkluderat yrkesfotografer, som är en grupp som tyvärr ofta lätt faller mellan olika ansvar och insatser även inom KKN. Vi vill uppmärksamma regionen på att fotografer – ihop med designers, musiker och filmare – i mångt och mycket är gig-ekonomins skapare. Men i takt med gig-ekonomins utveckling växer en arbetsmarknad med sämre villkor fram. Möjligheterna måste bli större att leva och växa utifrån sitt kreativa yrke.

Region Norrbotten står nu inför ett temaår 2023 med fokus på digitalisering. Och digitaliseringen återkommer på flera ställen i kulturplanen. Vårt att notera är att digitaliseringen skapar en mängd nya möjligheter inom kulturlivet men har inte i någon större utsträckning främjat fotografers (eller andra kulturskapares/upphovspersoners) möjligheter att få skäligt betalt, snarare tvärt om.

Andra saker som skulle skapa bättre förutsättningar för fotografer verkandes i Region Norrbotten är fler utställningsplatser för fotografi, samtal kring fotografi, liksom mörkrum på KKV-verkstäder och studios att hyra för rimlig kostnad.

7.4 Film – filmkulturell verksamhet och pedagogik (s. 26-27)

KLYS och medlemsorganisationerna **Oberoende Filmares Förbund (OFF)** och **Fackförbundet Scen & Film** har följande synpunkter på avsnittet om film i Norrbottens kulturplan:

I filmavsnittet beskrivs i stort sett bara verksamhet riktad mot barn och unga samt talangverksamhet. Det är tydliga och bra skrivningar, men **vi saknar helt fokus på de professionella filmskaparnas möjligheter och förutsättningar att arbeta med film i Norrbotten**. Det är lite märkligt då Film Pool Nord beskrivs men bara utifrån ett uppdrag med fokus på barn och unga.

Norrbotten är en viktig och framgångsrik filmregion där många olika typer av film/TV/Drama-produktioner görs och att inte i kulturplanen mer lyfta den verksamheten är konstigt. Vi saknar bl a skrivningar om kompetensutveckling, möjlighet att söka stöd m m för etablerade filmskapare/-arbetare. Vi saknar även skrivningar om biografer och visningsmöjligheter för film i form av festivaler och andra event.

I punkterna för vad regionen vill på sidan 27 beskrivs att regionen avser att utveckla Filmriket med mer norrbottniskt innehåll. Menar regionen då Norrbottenproducerat innehåll, eller att innehållet ska vara "norbottniskt", och vem avgör då vad som är "norbottniskt"? I förhållande till *principen om armlängds avstånd* är detta problematiskt.

Eftersom Filmpool Nord är det stora loket för branschen i norr känns det självklart att fokus ligger på deras verksamhet i kulturplanen. Det som vi dock kan sakna i planen är en något mer utförlig beskrivning av vad regionen menar med branschens långsiktiga utveckling.

Avsiktsformuleringen på sidan 27 finner vi lite luddig: " • vitalisera den norrbottniska filmbranschen genom talangutveckling." Hur definierar regionen talang?

Pandemin har slagit hårt mot mindre aktörer i branschen (vilka ofta återfinns ute i regionerna) och mot filmarbetare som precis var i startgroparna för sin karriär. Därför efterfrågar vi lite mer förtydliganden kring flera av punkterna i filmavsnittet. Det blir vagt även om ambitionerna över lag verkar goda.

I beskrivningen av KKN (s. 9-10) hänvisas till Filmpool Nord, men filmens betydelse lyfts inte i vad regionen sen lyfter fram som avsikter och mål inom området under planperioden. Här skulle vi önska skrivningar om olika former av stöttning av filmproduktion och filmskapare.

I avsnittet "Arrangörer tillgängliggör kultur" (s. 15) saknar vi skrivningar om biografer, som är ytterst viktiga för att sprida och tillgängliggöra filmen.

Området Spelkultur

I avsnittet "Barn och unga" (s. 12-13) har man valt att lägga in *Spelkultur*, vilket vi tycker borde vara ett eget område i planen och inte nödvändigtvis enbart under "Barn och unga", då det är något som omfattar fler åldrar och målgrupper. I planen saknar vi även följande områden i beskrivningen av de kulturformer som ryms inom spelkulturen: film, bildkonst, musik, gestaltning, dramatik, rörelse och dans.

7.5 Litteratur och bibliotek (s. 20-23)

Vid sidan av vad som i detta yttrande här nedan kommenteras om litteraturen hänvisar vi till KLYS medlemsorganisation **Sveriges Författarförbunds** eget yttrande som har skickats in separat.

Sveriges Författarförbund är en facklig organisation för professionellt verksamma författare och litterära översättare. För närvarande har organisationen drygt 3 000 medlemmar. Den har funnits sedan 1893 och ser som sin uppgift att tillvarata och bevaka medlemmarnas juridiska, ekonomiska och ideella intressen, men också att skapa utrymme för brett och internationellt utbyte mellan författare och översättare. Författarförbundet erbjuder även rådgivning för allmänheten. Medlem i organisationerna KLYS, Copyswede, Bonus Copyright Access och ALIS.

I Norrbottens kulturplan delas litteraturområdet upp i två rubriker: bibliotek, läs- och litteraturfrämjande verksamhet samt litteratur. När det gäller biblioteksverksamheten lyfts främst insatser inom digitalisering fram. Övriga satsningar som får fortsatt fokus är den digitala plattformen *Polarbibblo* som riktar sig mot barn och unga genom läs- och skrivaktiviteter. Den digitala resursen Norrbottensförfattare nämns, men inte under de punkter som ska utvecklas. Det nämns att det sker

samarbeten med andra aktörer, men ges inga konkreta exempel. Regionen vill stärka läsfrämjande och öka intresset för läsning och litteratur, men anger inga planer för hur detta ska ske.

När det gäller bibliotek sägs väldigt lite om värdet av att behålla de fysiska biblioteken och ingenting sägs om skolbibliotek.

De aktörer som nämns inom litteraturområdet är författare, skribenter, förläggare och litterära översättare. Trots att Resurscentrum för litteratur funnits under flera år känner sig etablerade aktörer ensamma och upplever att de inte når ut. Regionen vill därför stärka och synliggöra de litterära aktörernas förutsättningar samt skapa fler mötesplatser, nätverk och samarbetsprojekt. Genom satsningar på rådgivning, utbildningar, residens och samarbeten ska konstnärlig förnyelse och kvalitet kunna främjas. **Resurscentrums verksamhet ska utgå från aktörernas behov, men det framgår inte tydligt vilka dessa behov är och vilka av aktörerna som definierar dessa behov.**

Termen "professionell" tycks medvetet undvikas när det gäller litteraturområdet, till skillnad från andra motsvarande kulturområden med många fria aktörer. Det finns ingen tydlig formulering som särskiljer professionella författares behov från övriga skribenter på hobby- och amatörnivå. Resurscentrum för litteratur har rådgivning inom finansiering, marknadsföring, skrivande, samverkan, e-böcker och egenutgivning som sitt uppdrag, med det är inte tydligt hur detta kommer professionella och etablerade aktörer till godo. De insatserna är snarare riktade mot aktörer som är nya i branschen.

Inom till exempel områdena Bild, form och design och Dans är formuleringarna tydligare. Där nämns mål som att främja ungas möten med professionella kulturskapare, att skapa arbetstillfällen, samverkan med civilsamhälle och näringsliv, erbjuda fortbildning, förmedla uppdrag och driva projekt. De ska stötta professionella konstnärer att kunna bo och verka i Norrbotten. **Allt detta saknas när det gäller litteraturområdet.** Rådgivning och stöd för skrivande som är ett av resurscentrets uppdrag är inte detsamma som professionell och konstnärlig fortbildning. **Överlag är formuleringarna under området litteratur allmänt hållna och det görs ingen skillnad på amatörer och yrkesverksamma, vilket inte bidrar till att stärka litteraturens ställning som konstform.**

Under rubriken litteratur är det väldigt lite fokus på mottagarna/läsarna, och trots att kulturplanen som helhet ska prioritera barn och unga saknas målet att barn och unga ska möta regionens litteratur och upphovspersoner.

Det saknas information om de utbildningar inom skrivande som finns i länet, exempelvis kurserna i kreativt skrivande på Luleå tekniska universitet.

Bland det som efterfrågas av Författarförbundets medlemmar och som återfinns i kulturplanen är möjligheten till residens, skapandet av mötesplatser och synliggörande av norrbottnisk litteratur. Det saknas mål i planen som handlar om att skapa, förmedla eller på andra sätt bidra till arvodesenliga uppdrag och stärka litterära upphovspersoners ekonomiska förutsättningar för att bo och verka i Norrbotten. Författarförbundets kärnfrågor om yttrandefrihet, avtalsenlig ersättning och fristadsfrågan saknas, men fristäder har en egen rubrik i ett tidigare avsnitt.

Slutsats

När det gäller litteraturområdet är det en styrka att det är uppdelat på två områden: bibliotek och litterärt upphovsmannaskap. En svaghet är att mycket i planen som helhet är allmänt formulerat och det

finns få helt konkreta och mätbara mål. Det finns inte full samstämmighet mellan den löpande texten och de specifika målen i punktform som regionen vill uppnå under kommande period.

I likhet med tidigare kulturplaner sägs ingenting om rimliga avtal och ersättningar. Den så viktiga arvodesfrågan för professionellt utövande konstnärer lämnas därhän, i synnerhet när det gäller litteraturområdet. Litteraturens särart som kulturområde tillvaratas inte och det finns inga konkreta insatser för att stärka professionellt verksamma. De insatser man vill göra signalerar att man fokuserar på bredd i stället för djup, och målen är administrativa snarare än att sikta mot konstnärlig utveckling. Inom många av kulturformerna är gränserna flytande mellan amatörer och professionella, och frågan om kvalitet är subjektiv. Just i litteraturavsnittet förekommer ordet "professionell" en enda gång.

Att läsa texten om litteratur väcker vissa frågor om hur kartläggningen har gjorts. Vi vet tyvärr inget om hur urvalet för representation och inbjudan till dialoger och samråd gått till.

8 Sammanfattning

KLYS övergripande intryck av Region Norrbottens förslag till ny kulturplan för 2023-2026 är positivt. Planen är både grundligt genomförd och i det mesta välförankrad i den verklighet som råder för professionella kulturskapare. Konstnärspolitiskt är det stor tydlighet kring centrala ämnen som principen om armlängds avstånd och kulturens egenvärde samt konstnärlig kvalitet.

Det märks att det finns både erfarenhet och hög kompetens inom regionen när det gäller konstområdenas förutsättningar, vilka ges stort utrymme i planen. Det finns dock en viss obalans i regionens skilda fokus inom områdena i synen på professionellt verksamma och amatörkultur.

Något som KLYS verkligen saknar i denna plan, och som finns med i många andra kulturplaner, är ett eget avsnitt med ett sammanhållet resonemang om kulturskapare och deras förutsättningar och yrkesvillkor.

En svaghet med denna kulturplan är att mycket är allmänt formulerat och det finns få helt konkreta och mätbara mål. Det tycks inte heller vara full samstämmighet mellan den löpande beskrivande texten och de specifika områdesmålen i punktform, som regionen vill uppnå under kommande period.

KLYS ser ett generellt behov av att regionen, liksom flera andra regioner i landet har gjort, inrättar ett formaliserat konstområdesövergripande samråd med kulturskapare, vilket kan fungera som en expertgrupp som bl a kan följa upp vad regionen gör av sina konstnärspolitiska ambitioner under kommande planperiod rent konkret enligt vad som hävdas i kulturplanen.

KLYS vill slutligen tacka Region Norrbottens kulturförvaltning för att vi fick förlängd svarstid och gavs tillfälle att inkomma med dessa synpunkter på remissversionen av regionens kulturplan 2023-2026. Vi ser fram emot fortsatta samtal om kultur- och konstnärspolitiska frågor, både med kulturförvaltningens tjänstepersoner och regionala politiker.

För KLYS,
Carl Liungman
Regionalpolitisk strateg